הרב יהודה זולדן, באר יהודה – בבא מציעא, פרקים א-ב, עמ' 417-434

שיעור כו

ועד מתי חייב להכריז... התקינו שיהו מכריזים...

(בבא מציעא כח ע"א–ע"ב)

א. בראשונה, משחרב בית המקדש, מן הסכנה ואילך
ב. "מכריזים בבתי כנסיות ובתי מדרשות", במקומות מרכזיים, ברשתות
ג. מסירת החפץ שנמצא למחלקת אבידות בחברות וארגונים
סיכום

א. בראשונה, משחרב בית המקדש, מן הסכנה ואילך

במשנה (כח ע"א) נאמר:

> ועד מתי חייב להכריז? עד כדי שידעו בו שכניו, דברי רבי מאיר.
> רבי יהודה אומר: שלש רגלים, ואחר הרגל האחרון שבעה ימים, כדי שילך לביתו שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד.

דברי רבי יהודה במשנתנו הם תיאור של התקנה שהייתה נהוגה בזמן שבית המקדש היה קיים, ומשמע שרבי מאיר שחלק עליו סבר שגם בזמן המקדש על המוצא היה להכריז באזור שבו נמצאה האבידה. כך הסביר רבנו יהונתן (שיטה מקובצת, כח ע"ב):

> מתניתין: שידעו בו שכניו. מפרש בגמרא שכני מקום שנמצאת בו האבידה, שמא מאותם בני כפרים אשר סביבותיה היא. ואין צריך להמתין עד הרגלים שיהיו שם כל ישראל.

אמנם רבי יהודה ורבי מאיר חיו לאחר החורבן, ולפי רבנו יהונתן הם חלקו מה היה בזמן הבית.[1] על דברי רבי מאיר נאמר בגמרא (שם):

> תנא: שכני אבידה. מאי שכני אבידה? אילימא שכינים דבעל אבידה – אי ידע ליה ליזול ולהדריה נהליה? אלא: שכני מקום שנמצאת בו אבידה.

לפי תשובת רבי מאיר, השאלה במשנה "עד מתי חייב להכריז" היא עד איזה רדיוס – מעגל של אנשים – על המוצא להכריז? התשובה היא: עד משך הזמן שהמוצא מודיע לשכני המקום שבו נמצאה האבידה. רש"י (ד"ה שכני מקום שנמצא בו אבידה) פירש: "שמא שלהן היא". ההנחה היא שניתן יהיה לאתר את הבעלים באזור שבו נמצאה האבידה. רבנו יהונתן (שיטה מקובצת, כח ע"ב) כתב: "שמא מאותם בני כפרים אשר סביבותיה היא". לפיו ייתכן שהמאבד הוא אדם מהכפרים בסביבה של מקום המציאה, ואם הבעלים יבואו לחפש את האבידה, סביר להניח שהם ישאלו ויתעניינו אצל אותם שגרים בסמיכות לאותו מקום, והם יוכלו לסייע לו לאתר את המוצא.

---

[1] הגמרא (כח ע"א) השוותה זאת לזמן החזרה מירושלים לאחר סוכות על בסיס ההלכה הנוגעת לזמן שאלת גשמים. ראה בהרחבה בשיעור כה: כדי שילך שלושה... כדי שיגיע אחרון לנהר פרת.

לפי רבי יהודה השאלה במשנה היא מה משך הזמן שעל המוצא להכריז על האבידה, והתשובה היא: שלושה רגלים. מדוע קבעו משך זמן זה? בהגהות אלפסי ישן (הגהות מא"י, טו ע"א מדפי הרי"ף אות ב) כתב:

> דבשלושה רגלים אי אפשר דלא יעלה. שהרי סתם אדם יש לו נדרים ונדבות ובג' רגלים עובר על בל תאחר.

ההנחה היא שכל אדם עולה לפחות פעם בשנה כי הוא מעוניין להקריב נדרים ונדבות. רבנו יהונתן (שם) כתב:

> שלש רגלים דלא סגי בחד דשמא חולה או אנוס ולא עלה לרגל מי שהאבידה שלו, אבל בשלש רגלים אי אפשר אם חי הוא שלא יבא.[2]

ההנחה היא שגם אם המאבד היה חולה או אנוס, פעם בשנה הוא בכל זאת יעלה לרגל. אם המוצא מצא את האבידה מיד לאחר אחד משלושת הרגלים, על המוצא יהיה לשמור את האבידה למשך קצת יותר משנה, ולהביא את האבידה אתו לירושלים בכל רגל שהוא עולה, ובהנחה שגם המאבד עולה לרגל לפחות באחד מהם. לאחר מכן הוא לא יצטרך להביא עוד.[3]

בתוספתא (ב, ו) נזכרו שלוש תקנות שמאפיינות שלוש תקופות או שלושה מצבים: [א] "בראשונה" – בזמן שבית המקדש היה קיים; [ב] "משחרב בית המקדש"; [ג] "משעת הסכנה".

התוספתא נזכרה בסוגייתנו בבבלי, וכן בירושלמי. להלן שלושת המקורות בלשונם:

	תוספתא **בבא מציעא ב, ו**	**בבלי** **בבא מציעא כח ע"ב**	**ירושלמי** **בבא מציעא ב, ו**
[א] בראשונה	היו מכריזין עליה ג' רגלים, ואחר הרגל האחרון ז' ימים.	כל מי שמצא אבידה – היה מכריז עליה שלשה רגלים, ואחר רגל אחרון שבעת ימים, כדי שילך שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד.	היו מכריזין שלשה רגלים, ואחר רגל האחרון שבעת ימים, כדי שילך שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד.
[ב] משחרב בית המקדש	התקינו שיהו מכריזין עליה ל' יום.	...שיבנה במהרה בימנו, התקינו שיהו מכריזים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.	התקינו שיהו מכריזין שלשה ימים.

---

[2] הרב חיים שור (תורת חיים, כח ע"ב) הסביר שתיקנו להכריז שלושה רגלים "דכיון דלא ברירא מילתא שיהא נשמע הדבר לבעלים אלא משום דחברא חברא אית ליה לכך תיקנו שיכריז שלשה פעמים דמסתמא בשלשה פעמים יגיע הדבר לבעלים, דבשאר דברים נמי אשכחן תקנת חכמים בשלשה פעמים".

[3] את דברי רב שאמר (ברכות נח ע"ב): "אין המת משתכח מן הלב אלא לאחר שנים עשר חדש, שנאמר 'נשכחתי כמת מלב הייתי ככלי אובד' (תהלים לא, יג)", הסביר רש"י (ד"ה ככלי אובד): "ככלי אובד – וסתם כלי לאחר שנים עשר חדש משתכח מן הלב, דיאוש בעלים לאחר שנים עשר חדש בפרק אלו מציאות (דף כ"ח א'): מי שמצא כלי או שום מציאה חייב להכריז שלש רגלים, ואם נמצא אחר הסוכות צריך להמתין ולהכריז בפסח ובעצרת ובחג, דהיינו שנים עשר חדש, ושוב אין צריך להכריז". המהרש"א (ברכות שם) העיר שלאחר שנה אין צורך להכריז, "ומ"מ אם בעל אבידה מצאה אח"כ הרי מחזיר לו". הרש"ש (ברכות שם) ציין את המסופר (כד ע"ב) על אבוה דשמואל שהחזיר חמור לבעלים לאחר י"ב חודש לפנים משורת הדין. מדברי רש"י (שם ד"ה בתר) משמע שלאחר י"ב חודש המאבד מתייאש, אך מתוספות (שם ד"ה לבתר) משמע שאין אדם מתייאש גם לאחר י"ב חודש. נראה שהדוגמה שרש"י (ברכות שם) כתב זהו אכן משך הזמן הארוך ביותר, אך אם אדם מצא חפץ לפני שבועות, יהיה עליו להביאו לרגל בשבועות, סוכות ובפסח, ונמצא שמשך זמן ההכרזה הוא כמעט שנה.

[ג] מן הסכנה ואילך	התקינו שיהא מודיע לשכניו ולקרוביו ולמיודעיו ולאנשי עירו – ודיו.	ומשרבו האנסים, התקינו שיהו מודיעין לשכיניו ולמיודעיו – ודיו.	התקינו שיהא מודיע לקרוביו ולשכיניו – ודייו.

נעיין במקורות על פי סדר התקופות:

[א] "בראשונה" – על פי האמור בתקופה השנייה "משחרב בית המקדש", הרי ש"בראשונה" הכוונה לזמן שבית המקדש היה קיים. המקורות הללו תואמים לדברי רבי יהודה במשנתנו, ומכאן שרבי יהודה תיאר מה שהיה נהוג ומקובל בזמן המקדש. דברי רבי מאיר במשנתנו תואמים למה שמופיע במקורות הללו "מן הסכנה ואילך", אם כי במשנתנו לא נזכר שמדובר "מן הסכנה ואילך". כאמור לעיל, רבי מאיר סבר שגם בזמן המקדש לא היה צורך לקחת את המציאה לירושלים ולהכריז שם. ניתן היה להסתפק בהכרזה בסביבת המקום שבו היא נמצאה.

[ב] "משחרב בית המקדש" – יש הבדל בין שלושת המקורות. בתוספתא כתוב שתיקנו שיכריזו שלושים יום, ובירושלמי כתוב שתיקנו שיכריזו שלושה ימים. מספר ימים זה עונה לשאלה שנשאלה במשנה: "עד מתי חייב להכריז" – מה משך הזמן.

אמנם לא כתוב בתוספתא ובירושלמי היכן יש להכריז במשך ימים אלו ובפני מי. בבבלי התקנה שונה: "התקינו שיהו מכריזים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות". תקנה זו עונה לשאלה: היכן יש להכריז, והיא מקבילה למה שהיה "בראשונה", בזמן שבית המקדש היה קיים. היו מכריזים באבן הטוען בעת שהעולים עולים לרגל לירושלים ולמשך שלושה רגלים, וכאן נאמר רק היכן מכריזים. לא נאמר כמה זמן יש להכריז בבתי כנסיות ובתי מדרשות ובאיזה אופן.[4]

נראה להציע שבברייתא בבבלי נזכרו מקומות שבהם יש להכריז, ובתוספתא ובירושלמי נזכר משך הזמן שיש להכריז. אמנם יש פער גדול במשך הזמן שיש להכריז: בירושלמי שלושה ימים ובתוספתא שלושים יום.[5] נראה לחבר את המקורות ולהציע שיש להכריז לא פחות משלושה ימים אך אין צורך להכריז יותר משלושים יום. הדבר תלוי במספר בתי הכנסת ובתי המדרש שבאותו מקום, במספר האנשים שמסתובבים באזור הימצאות האבידה ובהנחה שהכול באים לבתי כנסת ולבתי מדרש. על מוצא האבידה להפעיל שיקול דעת ולהחליט לאחר כמה ימי הכרזה הוא מיצה את העניין והכריז במקומות היעילים ביותר.

[ג] "מן הסכנה ואילך" – זה הנוסח בתוספתא והירושלמי אך לא מוסבר מה הייתה "הסכנה". בבבלי הנוסח הוא: "משרבו האנסין". בגמרא (כח ע"ב) נאמר: "מאי משרבו האנסין? דאמרי: אבידתא למלכא... פרסאי אנן דאמרי אבידתא למלכא. רבי אמי אשכח אודייא דדינרי, חזייה ההוא רומאה

---

[4] הרב יהונתן מלוניל (טו ע"א מדפי הרי"ף) כתב: "משחרב בית המקדש, שאין מתקבצין ישראל בירושלם אלא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות יכריז שם שלשה פעמים כשבאים לשמוע הדרשות של שלשה רגלים". נראה שדבריו מבוססים על האמור בגמרא (מגילה ד ע"א): "משה תיקן להם לישראל שיהו שואלין ודורשין בענינו של יום: הלכות פסח בפסח, הלכות עצרת בעצרת והלכות חג בחג".

[5] הרב משה מרגלית (מראה הפנים, ירושלמי בבא מציעא ב, ו) כתב שלפי דברי אביי (כח ע"א) "גירסת התוספתא ניחא, דמשחרב המקדש ראשון קאמר דבעינן שלשים יום להליכה ולחזרה, וכן יש לגרוס הכא". יש להעיר שבזמן בית המקדש היה צורך להמתין זמן רב כל כך כדי שהמאבד שעלה לרגל ילך לביתו וישוב. אך בתוספתא מדובר על משך זמן שנקבע לאחר החורבן. הרב דוד פרדו (חסדי דוד, תוספתא בבא מציעא ב, ו) כתב שבתוספתא יש טעות סופר וצריך להיות שלושה ימים כמו בירושלמי, ויש לפרש שהכוונה שיש להכריז שלוש שבתות כי בשבת רגילים לבוא לבית הכנסת ואילו ביום חול יש שאינם באים. יש להעיר שבירושלמי כת"י אסקוריאל כתוב שלושים יום, ובירושלמי כת"י ליידן כתוב שלושה ימים.

דקא מירתת. אמר ליה: זיל שקול לנפשך, דלאו פרסאי אנן דאמרי אבידתא למלכא". וכן בגמרא (ברכות ס ע"א) נאמר: "דאשכח מציאה... דאי שמע בה מלכא שקיל לה מיניה".[6]

בירושלמי (ב, ז) נזכר גם כן שהיו מכריזים בבתי כנסת, והיו אנשים רמאים שניצלו זאת לרעה: "אזיל לכנישתא ושמע סימנין ואזל לכנישתא חורי ואמר סימנא ונסב ליה". אדם היה הולך לבית כנסת שם היו מכריזים על האבידות. הוא היה לומד את הסימנים מאלו שהכריזו, ואחר כך היה הולך לבית כנסת אחר ונותן סימנים כאילו האבידה שלו. לא נאמר בירושלמי שבגלל רמאים אלו יש להימנע ולא להכריז בבתי כנסת, אלא שיש להיזהר מהם.

התקנה היא: "שיהא מודיע לקרוביו ולשכיניו – ודיו". מה פשר המילה "ודיו"? מה המוצא אמור לעשות עוד ובשל הסכנה הוא איננו עושה? כאמור לעיל, לאחר החורבן היה נדרש מהמוצא להכריז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בהנחה שבמקומות אלה יהיה אפשר להגיע להרבה מאוד אנשים שישמעו על כך, ובכללם גם המאבד. מאז שהייתה סכנה כלשהי, או משרבו האנסים, תיקנו שעל המוצא להכריז בהיקף מצומצם יותר: "שיהא מודיע לשכניו ולקרוביו ולמיודעיו ולאנשי עירו – ודיו". הוא אינו צריך להכריז בבתי כנסת ובבתי מדרש. "...ולאנשי עירו" הכוונה לקרוביו ולמיודעיו מאנשי עירו, במקום או באזור הימצאות האבידה. כך הסביר הרב משה הכהן (רמ"ך, שיטה מקובצת, כח ע"ב):

> בזמן הזה מכריזין האבידה בבתי כנסיות ומדרשות, והוא דליכא רמאין אנסים ומוסרים שמוסרים אבידה למלך. ובמקום שיש רמאין או אנסין או מוסרים, מודיע לשכני מקום שנמצאת שם האבידה – ודיו.

ממכלול המקורות נראה להציע שרבי מאיר ורבי יהודה שדבריהם נזכרו במשנתנו לא חלקו. כשם שזמני ההכרזה הם זמני מינימום ומקסימום, כך גם בנוגע למקום ההכרזה. רבי מאיר ורבי יהודה הציגו התנהלות מינימלית ומקסימלית ובכל תקופה שהיא בנוגע למקום שבו יש להכריז. המינימום הוא כדברי רבי מאיר שיש להכריז בסביבת המקום שבו נמצאה האבידה, כי הסבירות היא שהמאבד ינסה להיזכר היכן הוא איבד את החפץ, וישוב לחפשו באותו האזור ולהתעניין אצל הגרים בסביבה

---

[6] במדרש (בראשית רבה, פרשה לג, א; ויקרא רבה פרשה כז, א; ירושלמי בבא מציעא ב, ה) מסופר על אלכסנדר מוקדון שהלך לבקר את מלך קציא (מלך אפריקה) כדי ללמוד ממנו איך הוא דן. באו לפני מלך קציא שני אנשים: מוכר שמכר חורבה, וקונה שקנה את החורבה ומצא בתוכה אוצר. המוכר טען שהוא מכר את החורבה וכל מה שבתוכה, ואילו הקונה טען שהוא קנה חורבה ולא את האוצר. מלך קציא הציע להם שהבן של אחד הצדדים יתחתן עם הבת של הצד האחר וכך שניהם ייהנו מהאוצר. אלכסנדר מוקדון תמה על פסק הדין ואמר שהוא היה פוסק אחרת. הוא היה הורג את שניהם ולוקח את האוצר למלך, כי כל אוצר טמון הוא למלך, והיה עליהם להביאו למלך. במדרש (ילקוט שמעוני, יונה, רמז תקנ) מתוארת תשובתם של אנשי נינוה, ובין הדברים נאמר: "...ואפילו מכר אדם לחברו בית חורבה, ומצא בו ממון כמעשה מלכא קציא. מה היה עושה הדיין? בקש שטר של אותה חורבה ומצא ל"ה דורות, ומצא יורש לאותו האיש שהטמין אותו ממון, והחזירו לבעליו". "כמעשה מלך קציא" – רומז למסופר במדרש ובירושלמי. הרב דוד צבי הופמן (שו"ת מלמד להועיל, ג, סי' נז) כתב: "נראה דהתם במעשה דמלכא דקציא האי קילקלתא [חורבה] ודאי היתה אחוזת אבותיו של המוכר מעולם דליכא למימר שהיה שדה מקנה שקנו מאיש אחר דאם כן האיך דן המלך שהאוצר יהיה לבן ולבת של הבעלי דינים, דהא יכול להיות שהאוצר הוא של מוכר הראשון או של יורשיו והיה לו לחקור על זה? אלא ודאי שהקילקלתא היתה אחוזת אבותיו של מוכר מעולם, ואם כן האוצר היה של אבותיו, אלא דהמוכר אמר דנתכוין למכור הקילקלתא וכל דבגוה, ואם כן מכר גם האוצר. ובזה שפיר דן המלך שיחלוקו". הרב משה פיינשטיין (שו"ת אגרות משה, חושן משפט, ב, סי' מד) כתב שברור לו שאין הכוונה שהמלך לקח כל אבידה "אף שנודעו הבעלים. שלא מסתבר שאף מלכות רשעים יאמרו דבר כזה. אלא אמרו שאם לא ימצאו הבעלים הוא למלכא ולא להמוצא שזה אפשר שתיקנו המלכות מחמת שלא טרח בה ותיקנו זה בשביל טובת המוצא".

אולי ידוע להם דבר־מה. לפי רבי מאיר גם בזמן המקדש לא היה טעם לקחת את החפץ לירושלים על מנת לפגוש שם את המאבד, ובהנחה שהמאבד והמוצא גרים באותו אזור, וכן גם לא הכול היו עולים בכל חג לירושלים. רבי יהודה ציין את המקום ומשך הזמן המקסימלי של פעולת ההכרזה. אם המוצא הכריז בסביבה שבה הוא מצא את האבידה והמאבד לא הגיע לדרוש את האבידה, אזי נדרש ממנו להרחיב את מעגלי ההכרזה למקומות נוספים. השיא היה כשבית המקדש היה קיים. זהו המקום המרכזי המקסימלי שבו מתכנס כל עם ישראל שלוש פעמים בשנה, ולזה התכוון הרב מנחם המאירי (בית הבחירה, כח ע"א) שכתב שלפי רבי יהודה יש להכריז בירושלים "במעמד כל ישראל".

לאחר החורבן תיקנו שהמקום המקסימלי להכריז הוא בבתי כנסיות ובתי מדרשות בהיותם מקומות מרכזיים בכל עיר, יישוב וקהילה, ובהנחה שהכול באים אליהם. כשיש סכנה כלשהי בדבר, או כשרבו האנסים שאמרו אבידה למלך, צמצמו את ההכרזה למסגרת המינימלית בסביבת המקום שבו נמצאה האבידה, וכדברי רבי מאיר שטען שכך יש לעשות בכל תקופה ובכל מקום.[7]

ב. "מכריזים בבתי כנסיות ובתי מדרשות", במקומות מרכזיים, ברשתות

הרמב"ם (הל' גזילה ואבידה יג, ח–ט) כתב על אופן ההכרזה בשלב הראשון כשבית המקדש היה קיים ואחר כך כתב:

> משחרב בית המקדש, התקינו שיהו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.
> משרבו האנסין ואמרו המציאה של מלך היא, התקינו שיהא מודיע לשכניו ולמיודעיו – ודיו.

הרב וידל די טולשא (מגיד משנה שם) כתב שהרמב"ם פסק כרבי יהודה ולא כרבי מאיר, ונראה שכתב כן על פי הכלל שבמחלוקת בין רבי מאיר לרבי יהודה הלכה כרבי יהודה (עירובין מז ע"א; ירושלמי תרומות ג, א). רבנו יעקב (טור חושן משפט סי' רסז) כתב כמו הרמב"ם והוסיף:

> ...והיכא דליכא למיחש להאי אונסא, צריך להכריז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.

הרמב"ם לא כתב שאם אין לחוש לאונס יש לחזור ולהכריז בבתי כנסת. ייתכן שהרמב"ם פירש שמאז שרבו אנסין, התקינו תקנה נוספת והיא נשארה במקומה גם כשאין לחשוש לאנסים. לפיו,

---

[7] גם הרב משה פיינשטיין (דברות משה, בבא מציעא, סי' לא הע' נ) כתב שניתן להסביר שרבי מאיר ורבי יהודה לא חלקו ביניהם באופן גורף, אם כי הוא הסביר את המחלוקת ביניהם באופן אחר. לפיו, רבי מאיר ורבי יהודה מסכימים שיש להכריז במקום המקדש רק על דברים שהם צרכים של עולי רגל שהמוצא מצא בדרכם של עולי הרגל לירושלים. אך אבידה שאיננה קשורה כלל לצורכיהם של עולי הרגל, יש להכריז במקומם. מחלוקתם היא במקרה שהאבידה נמצאה במקום שבו עוברים עולי רגל אבל רוב העוברים שם אינם מהם. לפי רבי מאיר יש להכריז רק במקומם, ולפי רבי יהודה בכל זאת יש להכריז במצב כזה בירושלים, כי יש לעשות כל מה שניתן שהאבידה תשוב לבעליה. לדבריו גם לאחר החורבן חלקו רבי יהודה ורבי מאיר במחלוקת כזו. לפי רבי מאיר יש להכריז רק במקום שבו נמצאה האבידה, ואילו לפי רבי יהודה יש להכריז בבתי כנסת ובבתי מדרש כדי להגדיל את הסיכוי למצוא את הבעלים. יש להעיר שאוקימתא כזו לפיה רבי מאיר ורבי יהודה חלקו במקרה שהאבידה נמצאה בדרך שבה הולכים עולי רגלים אך הם מיעוט, לא נזכרה כלל בגמרא. כמו כן התוספתא שבה נאמר שלאחר החורבן יש להכריז בבתי כנסיות ובתי מדרשות, ומשרבו האנסים יש להכריז רק בסביבת המקום, איננה שנויה במחלוקת ומוסכמת על הכול. הרב יוסף דב סולובייצ'יק (רשימות שעורים, בבא מציעא כח ע"א) הסביר כך: "דרבי מאיר סובר דאזלינן בתר רוב לענין חיוב השבה עצמה, ומכיון דעפ"י רוב האבידה נפלה משכני מקום שנמצאה שם מכריז המוצא רק להן. ואילו רבי יהודה סובר דכיון דחל חיוב השבה דהויא דבר שיש בו סימן חייב להכריז עבור כל העולם, אף על פי שעפ"י רוב נפל משכני מקום האבידה".

יש שתי אפשרויות היכן להכריז: בבתי כנסיות ובתי מדרשות או סמוך לסביבה שבה נמצאה האבידה, בהתאם לתנאי המקום ולשיקול דעתו של המוצא.[8]

הרב יוסף קארו (שולחן ערוך, חושן משפט סי׳ רסז, ג) כתב:

> המוצא אבידה (ואינו מכיר את בעליה) (טור) מכריז עליה בבתי כנסיות ובתי מדרשות.
> ובזמן שיש אנשים שאומרים: אבידה הנמצאת של מלך היא, מודיע לשכניו ומיודעיו – ודיו.

גם מדברי השולחן ערוך משמע שההודעה לשכניו וקרוביו היא רק בזמן שיש אנסים. אך כשאין אנסים, מכריזים בבתי כנסיות ובבתי מדרשות.[9] ההנחה בתקנה זו היא שהכול מתפללים בבית כנסת ובאותו מניין. לא נאמר באילו בתי כנסיות ובתי מדרשות המוצא מכריז. היכן שהמוצא נוהג להתפלל או בבתי כנסת ובתי מדרש סמוך למקום הימצאות האבידה, ובהנחה שהמאבד איבד קרוב לביתו וקרוב לבית הכנסת שבו הוא מתפלל. לא ברור מה על המוצא לעשות כשבאותו בית כנסת שבו הוא חושב שכדאי להכריז, יש כמה מניינים בכל בוקר או בין מנחה למעריב (בזמנים שונים, או אף כמה מניינים במקביל). בנוסף, ההנחה היא שהכול באים להתפלל, אך ייתכן שהמאבד הוא מאלו שאינם באים כלל להתפלל, או שבא להתפלל רק בשבתות וחגים וכד׳.

אפשרות נוספת היא שמדובר שאישה היא שאיבדה את החפץ והיא איננה באה לבית הכנסת ובוודאי לא בימות החול.

לפני למעלה ממאתיים שנים התפתחה העיתונות והיוותה דרך נוספת לפרסם את האבידה, וכפי שכתב הרב משה סופר (שו״ת חתם סופר, חושן משפט סי׳ קכב):

> אודות מעשה בריבה אחת שהשכירה עצמה למשרתת אצל בעל בית אחד והשכינה לו נזמים של זהב והלכה לה ולא חזרה אליו עוד, ולא נודע מקומה איה, ומשפחתה מי ומי הם וארכו לו הימים ואותו האיש רצה לצאת ידי שמים מה לעשות בנזמיה ההמה... צריך לעשות בתחלה כל טצדקי דאפשר להודיע לה טעותה דלא גרע מאבידה שצריך להכריז. ובזמנינו אלו יצא הקול ע״י מגיד חדשות שקורין צייטונג [עיתון], ומעשים בכל יום שהמוצא אבידה או מי שנאבד ממנו דבר מפרסמו ע״י הנ״ל. והכא נמי מחוייב על כל פנים להדפיס הדבר בצייטונג.

במקרה שדן החתם סופר היה למפרסם ״קצה חוט״ מי הם בעלי הנזמים – אישה שעבדה כמשרתת במקום פלוני, אצל משפחת פלוני במשך זמן פלוני, ויש להניח שהם אף ידעו את שמה, ואולי פרטים נוספים. לעומת זאת למוצא אבידה אין נתונים כאלה על בעל האבידה ולכן פרסום בעיתון יהיה

---

[8] הרמב״ם (פירוש המשנה, ב, ו) ציין מה היה בזמן המקדש, וכתב כך: ״והלכה כרבי יהודה. וכל זה בזמן שהיה השלטון לישראל. אבל היום מכריז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ואם היה המלך עַוָּל ויש חשש שיקחו ממנו מה שמצא למלך אינו חייב להודיע אלא לשכניו ולמיודעיו בלבד״. נראה שהלכה כרבי יהודה רק בנוגע למה שהיה במקדש. את ההכרזה בבית הכנסת או ליד שכניו ומיודעיו לא הציג הרמב״ם כתקנות. רבי אברהם בן הרמב״ם (״קטע בענייני השבת אבידה מספר המספיק לעובדי ה׳ לרמב״ם״ [תרגם וההדיר: ניסים סבתו], בתוך: מברכת משה - קובץ מאמרים במשנת הרמב״ם לכבודו של הרב נחום אליעזר רבינוביץ׳, א, עמ׳ 4–5) כתב שגם בגלות מקובל במקומות רבים שיהודים גרים בסמיכות זה לזה, ״ולכן מי שמצא אבידה במקום הזה אשר רוב שוכניו ישראל הוא מכריז עליה בבית הכנסת ובבית המדרש וכיוצא בהם״. הוא לא פירט מה כוונתו ״וכיוצא בהם״. נראה שהכוונה למקומות ציבוריים אחרים.

[9] הרב יהושע ולק (סמ״ע, שולחן ערוך סי׳ רסז ס״ק ד) כתב מתי מכריזים בבית הכנסת: ״מוטב להכריז קודם התחלת ׳אשרי׳, וטוב יותר אחר גמר התפילה״. הרב יחיאל מיכל אפשטיין (ערוך השולחן שם ג) כתב: ״וכל עניני הכרזות נוהגין להכריז בבתי הכנסת ובבית המדרשות אחר התפלה או בין מנחה למעריב ולא בין אשרי לובא לציון, ורשאין להכריז קודם אשרי [סמ״ע]״. הרב ישראל מאיר הכהן מראדין (משנה ברורה סי׳ קלב ס״ק ב) כתב: ״כשמכריזין דבר יש להכריז קודם שמתחיל הש״ץ לומר אשרי, ולא בין אשרי ללמנצח. וכל שכן בשעה שאומרים הקהל אשרי או סדר קדושה שתתבטל על ידי זה כונתן״.

יעיל פחות. גם הרב דוד מנחם באבד (שו"ת חבצלת השרון, חושן משפט סי' כח) כתב לאדם שמצא טלית ותפילין:

> וכדי לקיים מצוות השבת אבידה יתן על מכתבי העתים [עיתון] שמצא טלית ותפילין כנהוג, דזה במקום "מודיע לשכניו" שבזמן הש"ס.

לכאורה היה צריך לומר שפרסום בעיתון הוא במקום הכרזה בבתי כנסיות ובבתי מדרשות שבזמן התנאים והאמוראים, כי "מודיע לשכניו" זה רק כשיש סכנה או אנסים, ובמסגרת מצומצמת במקום הימצאות האבידה, ואילו פרסום בעיתון הוא בהיקף גדול הרבה יותר. אלא שלפי דברינו לעיל, מנעד ההכרזה הוא בין המינימום "עד שידעו בו שכניו" לבין המקסימום שלוש פעמים בעלייה לרגל. ההנחה בהצעה לפרסם בעיתון היא שהדבר מקובל וידוע, והמאבד יחפש בעיתון אם יש מי שמצא את החפץ שאבד לו גם אם הוא אינו קורא בדרך כלל עיתון.[10]

פרסום בעיתון עולה כסף, ולדברי הרב משה פיינשטיין (שו"ת אגרות משה, חושן משפט, ב, סי' מה) אין המוצא חייב לממן מודעות כאלו, ואם מימן, המאבד לא יהיה חייב לשלם:

> ובעיתונים שידוע שקוראין אותם, גם שהוא דבר טוב להכריז שם, אבל אינו מחויב להוציא הוצאות ולחייב למאבד לשלמו. וגם יכול המאבד לטעון כי אף על ידי המודעות האחרות היה יודע מי מצא אבידתו.[11]

הדרך הטובה יותר לפי הרב פיינשטיין (שם) היא פרסום מודעות במקומות מרכזיים:

> היכן צריך להכריז – הנה בענין נתינת מודעות להשבת אבידה, מספיק שישים במקומות ציבוריים, כגון בבתי כנסיות ובבתי מדרשות ובמקומות אחרים שרבים מצויין שם, כגון אצל המעליות של בתים הגדולים, כמו שבזמן המקדש היה מכריז בג' רגלים בירושלים כדאיתא בבבא מציעא כ"ח ע"ב. אף שאי אפשר שהכל ישמעו, סומכין דכל מי שאבד לו אבידה יבוא לשמוע, וגם "חברא חברא אית ליה" (ע"פ בבא בתרא כח ע"ב). אבל אין מטריחין המוצא יותר מלהכריז במקומות שרבים מצויים.

לפיו, הפרסום במקומות מרכזיים אלו הוא תחליף לדרך שהיו מכריזים בזמן שבית המקדש היה קיים. בתשובה אחרת כתב הרב משה פיינשטיין (שו"ת אגרות משה אורח חיים, ה, סי' ט סעיף ח) שצריך שבכל בית כנסת יהיה מקום לרכז את האבידות ולפרסם אילו אבדות נמצאות שם, כשההנחה היא שאם אדם איבד בבית כנסת מסוים, אזי הוא מבאי בית הכנסת:

> גם אם הוא בא לעתים רחוקות, שיש לחוש שלא ישמע זה, גם כן אין לעשות יותר. דהא כל הכרזה דאבידה הוא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. ובוודאי בעיר גדולה כנוא יארק, לא מסתבר שיצטרך להכריז בבתי כנסיות של כל נוא יארק, אלא בבתי כנסיות דשייך שיבואו לשם אנשים מן המקום שבו נמצאה האבידה. שלכן כשנמצא בבית הכנסת, מאחר שהיה שם שחזינן שהוא מבאי בית הכנסת אפשר שסגי בהכרזה בבית הכנסת זה לבד, וישמעו מזה גם בבתי הכנסת הקרובים. ויותר טוב שיודיעו גם לבתי הכנסת הקרובות, ויותר אין מחוייבין.

---

[10] על כך שהיה מקובל לפרסם בעיתון על אבידות שנמצאו, כתב גם: הרב יעקב כולי (מעם לועז, דברים כב, א, אות כ). בעבר היה נפוץ מדור "אבידות" בעיתונות היומית והשבועית. כיום לא קיימים מדורים כאלו בעיתונות.

[11] כך כבר כתב הרב שלמה זלמן מלאדי (שולחן ערוך הרב, הלכות מציאה ופקדון, סעיף לג).

במקרה זה לא כתב הרב פיינשטין שיש לתלות מודעות במקומות מרכזיים, כי האבידה נמצאה בבית כנסת "דהא כל הכרזה דאבידה הוא בבתי כנסיות ובבתי מדרשות", אך עם זאת כתב שאין הכוונה שצריך לפרסם בכל בתי הכנסת ובתי המדרש בעיר, ובוודאי לא בעיר גדולה כמו ניו יורק. יש להעיר שדברי הגמרא "להכריז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות" הכוונה היא להצביע על מקומות מרכזיים באזור הימצאות האבידה ובהנחה שהמאבד בא אליהם. אך ודאי שאין הדבר נקבע בהתאם למיקום העירוני של בתי הכנסת ובתי המדרש.[12]

הרב יהודה הרצל הנקין (שו"ת בני בנים, ב, סי' מה, יג) כתב על אופן ההכרזה:

> היום נוהגים להכריז בבתי כנסת על ידי פתקאות, וכן הוא בילקוט מעם לועז בפרשת כי תצא, ולפי הנ"ל צריכים להשאיר הפתקאות ל' יום. ואולם אין זה מספיק לע"ד, וצריכים לתלות גם במכולת ובקיוסקים וכו'. ואם תולה בסמוך למקום האבידה עדיף טפי: חדא שרבים בעונותינו הרבים אינם מבקרים בבתי הכנסת... ועוד במקום שנתרבו בתי הכנסת – אי אפשר לתלות פתקאות בכולם. ועוד דשכיחי רווקות וגרושות, שאינן מבקרות בבתי הכנסת ולא תראנה הפתקאות.

הרב הנקין הציע לתלות מודעות גם במכולות וקיוסקים וכיוצא בזה, וציַנו לעיל את דברי הרב פיינשטין שכתב שיש לתלות מודעות במקומות מרכזיים כמו פתחי מעליות של בתים גדולים ולא רק בבתי כנסת ובתי מדרש. כאמור לעיל, ההנחה בהצעות אלו היא שלא הכול באים לבתי הכנסת ולבתי המדרש, ועל כן יש לפרסם גם במקומות מרכזיים אחרים.

נראה שההחלטה היכן להכריז היא בהתאם לנתונים באותו מקום, ואין הכוונה אחת. על כל מוצא להפעיל שיקול דעת היכן המקומות היעילים ביותר להכריז בהם, והיכן יש סבירות גבוהה שהמאבד ישמע על מציאת החפץ. למשל: פרסום במרכז המסחרי השכונתי, מכולת וחנויות שכונתיות, מרכז חלוקת דואר וכד'.

דוגמה: אם אדם מצא אבידה בעיר גדולה באזור שבו נמצא בית ספר, והאבידה היא חפץ שתלמיד משתמש בו: מחשב כיס, כדור וכד'. הסבירות היא שאחד התלמידים איבד חפץ זה, ועל כן יש לתלות מודעות במקום שבו הוא מצא את האבידה בהנחה שזו הדרך שהתלמיד הולך בה מדי יום, וכן בשערי בית הספר או במקום מרכזי אחר בבית הספר. באופן זה נראה שהתלמיד המאבד ייחשף למודעות אלו. אין טעם לפרסם על אבידה זו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, בפתחי מעליות, או במקומות אחרים.

דוגמה נוספת: אם אדם מצא ספר עיון שתלמידי חכמים משתמשים בו, כתב הר"ש משאנץ (שיטה מקובצת, כג ע"ב): "אם האבידה דבר שהוא ידוע על הרוב לצורבא מרבנן כגון ספרי עיון,

---

[12] הרב מנשה קטן (שו"ת משנה הלכות, יב, סי' תכח) נשאל על אודות "מי שמצא אבידה בבארא פארק אי חייב להכריז ובאיזה מקום צריך להכריז". לפיו אין צריך להכריז אם האבידה נמצאה ברחוב שרוב העוברים בו גויים. אך אם אדם מצא במקום שברור שישראל הוא שאיבד חפץ כזה, חייב להכריז, "ומיהו די אם כותב מודעה בבית המדרש או בבתי מדרשות שנים או שלשה במקום שרבים מצויין שם ואין צריך להכריז בעיתונים ואפשר דגם איסור יש בדבר שהרי לפי החוק המוציא מציאה צריך להכניסו למשטרה... ואם ישמע הדבר במלכות שלא העביר להם במשטרה ענוש יענש ולכן די בהכרזה כזו". לא ברור על בסיס מה הוא קבע שיש לפרסם בשניים או שלושה מקומות, ולא כתב גם היכן הם המקומות הללו. הרב משה שטרנבוך (תשובות והנהגות, ג, סי' תסד) כתב: "וצורת ההכרזה היא שמניח מודעות בבתי כנסיות מסביב ומונח שם לכל הפחות כשבוע ימים". לא ברור על פי מה הוא קבע שהמודעות תהיינה תלויות לפחות שבוע, וזו דוגמה להפעלת שיקול דעת בהתאם להיכרות עם המקום.

דאפילו באתר דלא שכיחי חייב להכריז, שהרי זה סימן מובהק להם". במקרה כזה, יש להכריז בבתי מדרש, כוללים וכד', בהם לומדים בספרים אלו.[13]

אך אם אדם מצא חפץ במקום שבו עוברים ושבים אנשים רבים ממקומות שונים והם אינם קבועים (רחוב ראשי, טיילת, שפת ים, וכד'), עליו לתלות מודעה סמוך למקום שבו נמצאה האבידה בהנחה שאולי המאבד ייזכר היכן הוא איבד את החפץ ויבוא לחפש שם, וכן עליו יהיה לשקול היטב היכן עוד לפרסם במקומות מרכזיים שבאותו מרחב שנמצאה האבידה.

כיום, בעידן הטכנולוגיה המתחדשת, יש המפרסמים אבידות באתרים שברשתות החברתיות, ויש גם אפליקציות שבהן מרוכזים פרטים על אבידות רבות. היעילות של אתרים אלו מבוססת על ההנחה שהעוברים והשבים במקומות הללו מסתכלים באתרים אלו. אמנם אם אדם מצא אבידה ביישוב או בשכונה, ולפחות רוב תושבי היישוב או השכונה משתמשים במכשירים אלו והם נמצאים בקבוצות וואטסאפ יישובית או שכונתית, אזי טוב לפרסם גם שם, זה בוודאי יועיל מאוד. אך בהחלט ייתכן שבכל זאת יש בודדים שהם אינם בקבוצות הללו מסיבות שונות, ועל כן יש לפרסם גם מודעות במקומות מרכזיים כאמור לעיל.[14]

ג. מסירת החפץ שנמצא למחלקת אבידות בחברות וארגונים

כיום, יש חברות, ארגונים ומוסדות ציבור שונים, שיש אצלם מחלקת אבידות והם מפעילים מחלקה כזאת כשירות לציבור (תחבורה ציבורית – חברות אוטובוסים, חברות מוניות, רכבות, נמלי תעופה ועוד; מוסדות ציבוריים – אוניברסיטאות, בתי חולים, ועוד; ארגונים – משטרה, רשויות מקומיות ועוד). בחוק השבת אבידה שקיים במדינת ישראל נאמר: "המוצא אבידה ונוטלה חייב להשיבה לבעלה או להודיע עליה בהקדם למשטרה, זולת אם בנסיבות הענין יש להניח שבעל האבידה התייאש ממנה מחמת מיעוט שוויה". האפשרות למסור את האבידה למחלקת אבידות של חברות, גם היא דרך קבילה.

יש פוסקים שהתנגדו לכך שהמוצא ימסור את האבידה למשטרה ולכל מחלקת אבידות אחרת. הרב משה שטרנבוך (תשובות והנהגות, ג, סי' תסד) נימק מדוע: "ולא מספיק להודיע במשטרה וכדומה, כיון שאין דורשים סימנים כדין, וכשנתברר למוצא שלא באים לתבוע שם דמיו ומניחו

---

[13] במשנה (כא ע"א) אמר רבי שמעון בן אלעזר שאין להכריז על "כלי אנפוריא" – כלי חדש שלא שבעתו העין. בגמרא (כג ע"ב) נאמר שמחזירים כלי אנפוריא שאין בהם סימן לצורבא מרבנן על פי טביעות עין. אם אין מכריזים על כלי אנפוריא, כיצד ידע אותו צורבא מרבנן שכלי זה נמצא על ידי מישהו ומי הוא המוצא? ראשונים (כג ע"ב) השיבו כמה תשובות: יש להכריז על כלים כאלו רק במקום שמצויים תלמידי חכמים, או כשהכלים נמצאו במקום שבו יש תלמידי חכמים "שוקא דרבנן" (כד ע"ב), או שידוע שתלמידי חכמים היו שם. הראב"ד כתב שכשמכריזים על כלי אנפוריא משום צורבא מרבנן יש להכריז רק בבתי כנסת ובבתי מדרש, ששם נמצאים תלמידי חכמים. לדבריו, האמור במשנה (כא ע"א) "אלו מציאות שלו" הכוונה היא שהם שלו לאחר שהכריז בבתי כנסת ובבתי מדרש. גם כאן ניתן ללמוד שעל המוצא להפעיל שיקול דעת אם להכריז והיכן. סיכום דברי הראשונים בנוגע לכלי אנפוריא: בירור הלכה, בבא מציעא, עמ' סה.

[14] יש מצבים נוספים שבהם צריך להכריז על דבר בעקבות פסיקה של בית דין. דוגמאות: בגמרא (כתובות סג ע"ב) נאמר שהכרזה על אישה מורדת היא בבתי כנסיות ובתי מדרשות, וכך כתב גם הרמב"ם (פירוש המשנה כתובות ה, ו; הל' אישות יד, ט); רבנו יעקב (טור, שולחן ערוך אבן העזר סי' עז); הרב יוסף קארו (שם ב). בגמרא (סנהדרין כו ע"ב) נאמר שהיו מכריזים בבית דין על פסולי עדות מדרבנן. הרמב"ם (הל' עדות יא, ו) כתב שהיו מכריזים בבתי כנסיות ובתי מדרשות. הרדב"ז (הל' עדות שם) כתב: "ורבינו סובר דאין כל העם נמצאים לשמוע ההכרזה [בבית דין] ולפיכך מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות כדי שישמעו כל העם". נראה שגם במצבים אלו יש להכריז במקומות ציבוריים, ובדרך זו להגיע לכמה שיותר אנשים.

ומשתמש בו".[15] מדבריו ניתן להבין שאם ברור שהאנשים במחלקות האבידות הללו דורשים סימנים כדין, מותר למסור להם.

אך יש שכתבו אחרת. הרב חיים דוד הלוי (שו"ת עשה לך רב, ב, סי' סו) נשאל על אדם שנסע במונית ומצא סכום כסף במושב שאחורי הנהג. בתשובתו הוא כתב שהמוצא זכה בכסף ולא נהג המונית:

> ...כל זה מדין תורה. אבל מצד חוקי המדינה חייב כל מוצא מציאה מכל סוג שהוא אף שאין בו סימן, להחזירו לתחנת המשטרה הקרובה ביותר, וכל מי שאבדה לו אבידה אפילו סתם כסף שאין בו סימן, פונה הוא למשטרה, ואם שום אדם לא יפנה ולא יבקש אבדתו, תתננו המשטרה למוצא כעבור זמן מסוים.
>
> ולכן, אף שמדין תורה זכית במציאה, הרי זה מפני שלפי מנהגי הימים ההם, היו הבעלים מתייאשים מאבדה כזאת, וזה טעם ההלכה שמוצא מעות הרי אלו שלו, מפני שהבעלים מתייאשים (כמבואר בבבא מציעא כא ע"א), אבל בזמנינו אין הבעלים מתייאשים ופונים הם למשטרה. וכאשר יבוא אדם עם סכום כסף שאין בו סימן למשטרה, ויאמר שמצאו בשעת נסיעה במונית בקו מסוים ביום פלוני בשעה פלונית, ויבוא בעל האבידה למשטרה ויאמר שאיבד סכום בזה במונית וכו' כנ"ל, הרי שיתברר שהוא בעל המעות. וכיון שאין הבעלים מתייאשים אם כן המוצא לא זכה.
>
> זאת ועוד, שאפילו בדבר שהבעלים מתייאשים ממנו בודאי, ומן הדין אין שום חיוב להחזיר, אם גזר המלך או בית דין, חייב להחזיר מכח "דינא דמלכותא דינא", או מדין "הפקר בית דין הפקר", וכמו שמצאנו לגבי המציל מזוטו של ים ומשלוליתו של נהר, שמן הדין הרי אלו שלו אפילו הבעל עומד וצווח, אף על פי כן מכח דינא דמלכותא דינא חייב להחזיר (הרמ"א בחושן המשפט סי' רנט, ז), והוא הדין בנדון דידן.
>
> מובן מאליו שסכום כסף פעוט ביותר, מן הסתם הבעלים מתייאשים מיד, ולא יפנו לתחנת המשטרה לחפשו, וסביר שזכה בו המוצאו מיד, אבל סכום שניתן להניח שבעליו לא יתייאשו ממנו, חובה בזמנינו להביאו לתחנת המשטרה הסמוכה ביותר. ובזה מקיים אדם מצות השבת אבידה כתקנה.

בתשובה נוספת (שו"ת עשה לך רב, ו, סי' פד) כתב גם כן הרח"ד הלוי:

> כלל זה יהיה בידכם שבזמנינו הדרך המובחרת להחזיר אבידה לבעליה, הוא למסרה לתחנת המשטרה, וגדול הסיכוי שימצאנה בעליה שם. והניסיון הוכיח זאת פעמים רבות.

יש להעיר שכאמור גם על פי חוק המדינה, ניתן לטפל באבידה באופן אישי, ולא נאמר שבחוק שהדרך המועדפת היא למסור למשטרה. כמו כן, אם מדובר על מונית ששייכת לתחנה מסוימת, עדיף להיות בקשר עם התחנה, כי סביר שהמאבד יפנה לתחנה וישאל על סכום הכסף שאיבד.

הרב עזרא בצרי (דיני ממונות, ג, עמ' נ) כתב:

> ומסתבר דבמקום שנוהגים שכל המוצא אבדה מביאה למשטרה ולשם הולך גם כן המאבד, והמשטרה נוהגת כחוק וכיושר, יש למסור למשטרה את האבדה על מנת שתחזיר נגד סימנים. והכל לפי המקום, תושבי המקום והזמן. כן נראה פשוט ודמי להא (בבא מציעא כח ע"ב):

---

[15] דברים דומים כתבו: הרב שלמה זלמן אויערבך (מובא אצל: הרב שרגא פיינהנדלר, השבת אבידה כהלכה, עמ' קנג–קנד); הרב מרדכי גרוס (משפט האבידה, סי' רסז מאזני צדק ס"ק י אות ג).

> "תנו רבנן: אבן טוען היתה בירושלים, כל מי שאבדה לו אבידה נפנה לשם, וכל מי שמוצא אבידה נפנה לשם. זה עומד ומכריז, וזה עומד ונותן סימנין ונוטלה".
> ונראה דעדיף טפי מלהכריז בבתי כנסיות, כיוון שלצערנו לא כולם באים להתפלל תדיר. וידועות לי עובדות רבות ואף בדידי הוי עובדא ומסרתי למשטרת ירושלים ונמצא המאבד. ולפי הענין (כאשר המאבד בא להודות לי) היה ברור שאילו הכריזו בבתי כנסיות בלבד, לא היתה מתקיימת מצוות השבת אבדה. והכל לפי המקום, השכונה והתושבים שנמצאים בסביבה וכו'. והעיקר למצוא את הדרך הנכונה להגיע למאבד האבדה ולהשיבה.

אכן, אם מחלקת האבידות במשטרה או כל מחלקה בארגון או בחברה אחרת מחזירה על פי סימנים וכדין, זו היא דרך ראויה וטובה.

הרב יעקב ישעיהו בלוי (פתחי חושן, הלכות אבידה, עמ' רסה–רסו) כתב שלפי הסטטיסטיקה של המשטרה בירושלים רוב האבידות מוחזרות לבעליהן, ועל כן לדבריו:

> צריך למסור למשטרה כאחת מדרכי ההכרזה לכל הפחות, אלא שבדרך כלל אינם מקפידים באופן ההשבה ואינם מחזירים ע"פ דיני ישראל, ויתכן שהאבידה תימסר למי שאינו בעליה, ושוב אינו מקים מצות השבה. ונראה שבדבר שיש בו סימן אין לחשוש לכך, ואם יש אפשרות רק למסור הודעה למשטרה, וזו תפנה את האובד אליו ויחזירו על פי סימנים.

הרב בלוי הבחין בין אבידה שיש בה סימנים לבין אבידה שאין בה סימנים. אך אם מדובר באבידה שאין בה סימנים, גם במחלקת האבידות לא ידעו למי להחזיר, וגם המוצא לא יוכל להחזיר. נראה שכשאנשים מאבדים במקום שבו יש מחלקת אבידות, הם פונים לשם. כיוון שכך, נכון שהמוצא יפנה גם הוא למחלקת האבידות וימסור שהוא מצא חפץ מסוים, ומחלקת האבידות יַפנו מאבד פוטנציאלי למוצא החפץ. יש לראות את מחלקת האבידות כדין "עד שידעו שכיניו" מאחר שההנחה היא שהשכנים יַפנו את המאבד למוצא. אמנם אין מדובר בשעת סכנה, אך כאמור רבי מאיר סבר שכך נכון לעשות תמיד.

על בסיס האמור לעיל בנוגע למנעד המקומות שבהם צריך להכריז, נראה להציע סדר הפוך: יש לפרסם במקום המצומצם ביותר – "כדי שידעו בו שכניו", ובהנחה שהמאבד יחפש שם את אבידתו. אם לא בא איש, יש לפרסם במקומות מרכזיים כמו "בתי כנסיות ובתי מדרשות" או מקומות מרכזיים אחרים, לפי היכרותו ושיקול דעתו של המוצא באשר למקום היעיל ביותר. וכדברי תוספות (כג ע"א ד"ה והא איכא): "כל היכא דאפשר לתקן להשיב ממון לבעלים ע"י הכרזה מתקנינן". הרב יצחק מאיר אלתר (חדושי הרי"מ, בבא מציעא כז ע"א; שו"ת חדושי הרי"מ, אבן העזר סי' טז) הסביר:

> דחיוב ההכרזה דאורייתא שהוא מכלל חיוב השבה. כל מה שיכול לעשות שיבא יותר לידי השבה מחויב והיא בכלל "לא תוכל להתעלם" כו', וע"י ההכרזה יבא יותר להשבה.

כיוון שכך, גם האפשרות למסור אבידה למחלקת אבידות במוסדות ציבור ובארגונים וכן במשטרה, שמשמשת מקום שבו מאבדים יכולים לבדוק אם החפץ שאבד להם נמסר לשם, היא אפשרות יעילה, הגם שאפשרות זו לא נזכרה בדברי הפוסקים בעבר.[16] כל זאת בתנאי שהעובדים באותן מחלקות

---

[16] הרמב"ם (הל' שאלה ופקדון ז, יב) ובעקבותיו גם הרב יוסף קארו (שולחן ערוך, חושן משפט סי' רצג, ג) כתבו בנוגע לפיקדון: "המפקיד אצל חבירו והלך בעל הפקדון למדינת הים, והרי השומר רצה לפרש מיבשה לים או לצאת בשיירא. יש מי שהורה שאם בא השומר והביא הפקדון לבית דין נפטר מאחריות שמירתו ודברים של טעם הם שאין אוסרין זה במדינה זו מפני פקדון של זה שהלך, ואי אפשר לו להוליכו עמו שמא יארע לו אונס ויהיה חייב באחריותו. ובית דין מפקידין אותו ביד נאמן אצלם משום השב

מחזירים את האבידה לפי סימנים כנדרש. העובדים הללו הם שלוחי מצווה של המוצא שמסר להם את האבידה, ואם הם ייתנו את האבידה למי שאיננו הבעלים האמיתיים, אזי המוצא לא קיים את המצווה.

סיכום

המשנה בסוגייתנו פותחת בשאלה: "ועד מתי חייב להכריז?". רבי מאיר השיב שעד שידעו על כך שכני המקום שבו נמצאה האבידה, ואילו רבי יהודה תיאר את משך זמן ההכרזה בירושלים בזמן שבית המקדש היה קיים, כשההנחה היא שההכרזה היא במעמד כל ישראל ובמשך שלושה רגלים. בברייתא שבגמרא נזכר שאכן כדברי רבי יהודה כך היה בזמן המקדש, אך לאחר החורבן תיקנו שיכריזו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, וכשרבו אנסין ודרשו שאבידה שלא נמצאו לה בעלים תימסר למלך, תיקנו שיכריזו במקום הימצאות האבידה. בתוספתא ובירושלמי לא נזכר במפורש היכן יש להכריז לאחר החורבן, אך נזכר כמה זמן יש להכריז – שלושה ימים או שלושים יום.

לדברינו, רבי מאיר ורבי יהודה מייצגים קצוות באופן ההתנהלות בנוגע להשבת אבידה. לפי רבי מאיר המינימום הוא הכרזה בסביבה שבה נמצאה האבידה ובהנחה שהמאבד ישוב לחפש שם, וישמע מהשכנים שהיה מי שמצא. לפי רבי יהודה המקסימום הוא להכריז בפני כל ישראל שלוש פעמים בעת שעולים לרגל. לאחר החורבן תיקנו להכריז בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, מפני שזהו מקום מרכזי בעיר, יישוב או קהילה. מהמוצא נדרש לשקול היטב היכן הוא המקום היעיל ביותר להכריז בו, כדי שיגבר הסיכוי שהמאבד ידע על כך ויבוא לבקש את החפץ שאבד לו.

כך גם בנוגע למשך הזמן שיש להכריז. בתוספתא ובירושלמי הטווח הוא בין שלושה ימים לשלושים יום, והדבר תלוי בתנאי המקום ונתון לשיקול דעתו של המוצא שרצונו ומגמתו לקיים מצוות השבת אבידה ושהאבידה תגיע לבעליה.

"בתי כנסיות ובתי מדרשות" אלו דוגמאות למקומות מרכזיים. יש בתי כנסת שיש בהם הרבה מניינים, ולא מצופה מהמוצא להכריז בכל בתי הכנסת שבעיר ובכל המניינים. כמו כן יש להתחשב בכך שלא הכול מגיעים לבית כנסת, ואף לא בשבת. אשר על כן הציעו הפוסקים לפרסם על האבידה בעיתונות, או לתלות מודעות במקומות מרכזיים אחרים באותה עיר, שכונה, יישוב. היכן בדיוק כדאי לתלות מודעות בכל מקום, הדבר נתון גם כן לשיקול דעתו של המוצא בהתאם לאופי החפץ שנמצא, והיכן לדעתו יש סיכוי טוב יותר שהמאבד ידע שיש מי שמצא את החפץ שאיבד.

בנוגע להכרזה על אבידה באתרי אינטרנט וברשתות חברתיות, וכן בקבוצות וואטסאפ יישוביות או שכונתיות, גם דרך זו יכולה להיות יעילה, ובהנחה שהמאבד משתמש גם הוא בטכנולוגיות אלו. אך מאחר שייתכן שיש מן הגרים באותו יישוב או באותה שכונה שאינם משתמשים בקבוצות אלו מסיבות שונות, וכן ייתכן שהמאבד איננו מתושבי המקום, אזי יש לפרסם על האבידה במודעות במקומות מרכזיים.

אבידה לבעלים". המגיד משנה (שם) כתב: "זה לא נזכר בגמרא, אבל דברי טעם הם כמו שכתב רבינו". הרב יחיאל מיכל אפשטיין (ערוך השולחן שם ד) כתב שהנפקד יכול למסור רק לבית דין "אבל הנפקד עצמו לא ימסור לאחר, דלאו כל כמיניה למסור פקדון של אחרים אפילו להיותר נאמן בלי רשות בית דין, ואם עשה כן דינו כשומר שמסר לשומר". אמנם יש להבחין בין פיקדון שנמסר לבית הדין, שהם מקבלים אחריות על הפיקדון ומעבירים אותו ליד נאמן מטעמם, לבין אבידה שנמסרת למשטרה כדי שהמאבד יוכל לפנות למחלקת האבידות וצריך לסמוך על השוטרים שם שיחזירו על פי סימנים. אך אם זו דרך יעילה גם כן "משום השב אבידה לבעלים", הרי שגם בנוגע למסירת אבידה למחלקת האבידות במשטרה ניתן לומר: "ודברים של טעם הם". בנוגע לארגונים שיש להם מחלקת אבידות, כמו חברות הסעה, ראה: הרב שמואל דוד ("חפצים שנשכחו באוטובוס", תחומין, כב, עמ' 377–384).

פוסקים דנו אם נכון למסור חפצים שנמצאו ויש בהם סימן למחלקת אבידות בחברות וארגונים שונים. היתרון הוא שיש מודעות לקיומן של מחלקות אלו, ויש סיכוי טוב שהמאבד יפנה לחפש ולשאול שם. זו אפשרות טובה גם כן שבאמצעותה ניתן לקיים מצוות השבת אבידה, אך יש לוודא שהעובדים במחלקות אלו אכן מחזירים אבידה על פי סימנים כנדרש.